

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:3 – Sayı:8 - Mayıs 2019

koynunda büyüdüük

Esik Kurganı'ndan

ANASAY

---

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

İÇİNDEKİLER

Eyüp KUL.....	11
1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI (93 HARBİ) SONRASI ÜSKÜP'E GELEN MUHACİRLERİN DURUMU (1877-1885)	
<i>STATE OF MIGRANTS WHO WENT TO SKOPJE AFTER THE OTTOMAN-RUSSIAN WAR IN 1877-1878 (THE '93 WAR)</i>	
Kadir ŞAHİN	43
CEND ŞEHİRİ VE MOĞOL HÂKİMİYETİ	
<i>CEND CITY AND MONGOL HEGEMONY</i>	
Dilara BAHTİYAR SARI - Gülbahar Nilüfer TETİK	73
GASTRONOMİ TURİZMİ KAPSAMINDA BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN YEMEK KÜLTÜRÜ	
<i>FOOD CULTURE OF BULGARIAN IMMIGRANTS WITHIN THE CONTEXT OF GASTRONOMY TOURISM</i>	
İlyas KAYAOKAY.....	89
MEDİNE KADISI AHMED RÂŞİD'İN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ	
<i>AHMAD RASHID WHO MADE THE MUSLIM JUDGE IN MEDINA UNPUBLISHED POETRY</i>	
Yakup ŞAHİNER	107
MOLLA GÜRANİ'DEN ŞEYH AKŞEMSEDDİN'E FETHİN HOCALARI: 1432-1453	
<i>HODJAS OF CONQUEST FROM MOLLA GURANI TO SEYH AKSEMSEDDIN: 1432-1453</i>	

Şükrü ÜNAR..... 147

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE ESKİ ESERLERİN KORUNMASINA YÖNELİK YAPILAN HUKUKİ DÜZENLEMELER

THE LEGAL ARRANGEMENTS MADE IN THE ATATÜRK PERIOD FOR THE PROTECTION OF THE OLD WORKS

Miraç KADIOĞLU - Necmiye TUTAR 163

TÜRKİYE'NİN KENDİNE HAS YUMUŞAK GÜÇ YÖNTEMİ OLARAK SAĞLIK YARDIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF HEALTH-RELATED AIDS AS THE TURKISH TYPE SOFT POWER METHOD

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE ESKİ ESERLERİN KORUNMASINA YÖNELİK YAPILAN HUKUKİ DÜZENLEMELER¹

THE LEGAL ARRANGEMENTS MADE IN THE ATATÜRK PERIOD FOR THE PROTECTION OF THE OLD WORKS

DOI: 10.33404/anasay.543595

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Şükrü ÜNAR*

ÖZET

Ülkemizde eski eserlerin korunmasına yönelik çalışmalar Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlamıştır. Osmanlı Devleti eski eserlerin korunması ve yurt dışına çıkarılmasını engellemek için bazı hukuki düzenlemeler yapmış; ancak ekonomik, siyasi faktörler ve I. Dünya Savaşının etkileri gibi sebeplerden dolayı başarılı olamamıştır. Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra Anadolu'da Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde eski eserlerin korunmasına yönelik bazı hukuki çalışmalar yapılmıştır. 1923-1938 yılları arasında yapılan bu hukuki düzenlemelerin bir kısmı kendinden önce yaşamış olan Osmanlı Devletine ait olan siyasi ya da ideolojik anlamlar taşıyan taşınır ve taşınmaz eserlerin göz önünden müze depolarına kaldırılması şeklinde, bazıları ise müze yerleri, yurtdışına öğrenci gönderilmesi ve eğitim-öğretim programlarında düzenlemeler yapılması şeklinde olmuştur.

Bu çalışmada, Atatürk Dönemi'nde (1923-1938) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürürlüğe konulan eski eserlerle ilgili kanun çalışmalarının incelenmesi, bu çalışmaların açıklanması ve yorumlanmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Dönemi, Eski Eser, Hukuk Düzenlemeleri, Kanun Çalışmaları.

¹- Makale Geliş Tarihi: 23. 03. 2019 Makale Kabul Tarihi: 09. 04. 2019

* Dr. BURDUR/Merkez, sukruunar@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-0724-5265>

ABSTRACT

The studies on the preservation of ancient artifacts started in our country in the period of Ottoman Empire. The Ottoman Empire has made some legal arrangements to protect the old monuments and to prevent them from being abducted abroad; however, it did not succeed because of economic, political factors and the effects of World War I. After the collapse of the Ottoman Empire in Anatolia established the Republic of Turkey. In the newly established Republic of Turkey period some work for the protection of antiquities have been made. Some of these legal arrangements made between the years 1923-1938 are the removal of the movable and immovable works bearing the political or ideological meanings belonging to the regime of the state which had lived before it from the view of the museum warehouses, some of them are museum places, sending students abroad and arrangements in education and training programs has been done.

In this study, the Atatürk Era (1923-1938) Grand National Assembly of Turkey by examining the study of antiquities laws enacted explanation of these studies and aims to interpretation.

Keywords: Atatürk Period, Antiquities, Law Regulations, Law Studies.

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk milli mücadele kazanıldıktan sonra yeni kurduğu Türkiye Devleti'nin her alanda kalkınarak çağı yakalaması ve Avrupa ile rekabet edebilir hale gelmesi için çalışmalar yapmıştır. Bu amaç doğrultusunda başta ekonomi, sanayi, tarım, ticareti geliştirmek için çok sayıda kurum ve kuruluş açılmış, milli bankalar kurularak ülkenin Osmanlı Dönemi'nde geri kalmış alanları hızla kalkındırılmıştır. Mustafa Kemal çağdaş ve gelişmiş bir toplum ya da ülkenin oluşturulabilmesi için o ülkenin her alanda gelişmiş olması gerektiğinin çok iyi bilen bir devlet adamıydı. Bu yüzden yeni kurulan devlette en fazla önemi eğitimi ve kültür alanına vermişti. Bu doğrultuda 1931 yılında Türk Tarih Kurumu (Kökdemir 2012: 20; Kundakçı 2002: 1093; Çoker 1983: 5; İğdemir 1976: 196; İnan 1953: 3; İnan 1971: 523; Mazıoğlu 2003: 275; Alparslan 2006: 72; Tuğlacı 1987: 242; Çetin 2007: 119), 1932 yılında Türk Dil Kurumu (Sakaoğlu 1990: 22), 1936 yılında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (Mazıoğlu 2003: 276; Kundakçı 2002: 1093; Çınaroğlu 2010: 57-58; Widmann 1999: 234; Çetin 2007: 120) ile 1933 yılında İstanbul Üniversitesi (Kayadibi 2002: 8; Kocatürk

1985: 4-vd; Gencer 2004: 48; Oğuzman 1973: 151) gibi kurumlar açılarak ülkedeki eğitim ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.

Atatürk Dönemi'nde eğitim alanında yurt dışına öğrenciler gönderilerek Türkiye'de yaşanan kalifiye insan sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti Döneminde başlayan Çorum Boğazköy, Çorum Alacahöyük, Çanakkale Truva, Aydın Efes (Arsebük 1983: 68-69) gibi kazıların bir kısmı devam etmiş, yurt dışından gelen yabancı bilim insanları ve yurt dışına arkeoloji eğitimi almaları için gönderilen Türk bilim insanlarının yurda dönmesi ile Trakya'da ve Anadolu'da yeni kazılar yapılmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Döneminde başlayan bu kazılar, Almanya'dan kaçan ve Türkiye'ye sığınan; Clemens Bosch, Rudolf Fritz Kraus, Hellmut Ritter, Kurt Bittel, Helmuth Th. Bossert, Georg Rohde, Benno Landsberger, Hans Gustav Güterbock, Hans-Henning von Der Osten gibi Musevi kökenli bilim insanlarının(Widmann 1999: 240-245) Türkiye'deki çalışmaları ile Türk arkeolojisi ve Türk üniversiteleri hızla gelişmiştir.

Eski eserlere ve kazılara oldukça meraklı olan Mustafa Kemal bulduğu her fırsatta kazı ve müze ziyaretlerini ihmal etmemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923-1938 yılları arasında ziyaret ettiği kazı ve müzelerden bazıları şunlardır; Hans-Henning von Der Osten tarafından kazılan Ankara Gavurkale kazısı (Osten 1937: 3-6; Işık 2008: 321; Morçöl 2007: 464), Hamit Zübeyir Koşay tarafından kazılan Ankara Ahlatlıbel kazısı(Koşay 1943: 3-4; İnan 1938: 7; Arık 1944: 348; Arık 1941: 844), İzmir Bergama Antik kenti, Diyarbakır Surları, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Edirne Müzesi, Mersin Viranşehir harabeleri, Hamit Zübeyir Koşay başkanlığında başlatılan Çorum Alacahöyük Kazısı (Arık 1937: 210; İnan 1938: 7; Koşay 1943: 22; İnan 1943: 10; İnan 1960: 229; Önder 1995: 8; Önder 1977: 177; Çınaroğlu 2010: 35; Özyar 2011: 232-233) Mustafa Kemal'in ziyaret ettiği yerlerden bazılarıdır.

Eski Eserlerin korunmasına yönelik hukuki çalışmalar Osmanlı Dönemi'nde başlatılmıştır. Osmanlı Devleti 1 Şubat 1284/ 13 Kasım 1869 yılında hazırlanan ve yürürlüğe konan Âsâr-ı Atika nizamnamesi (Karaduman 2005: 73; Madran 2002: 414; Özkan 2009: 51; Umar 1981: 6; Yıldırım-vd 2002: 1099; Çal 1997: 391), 20 Safer 1291/ 27 Mart 1874 yılında yayınlanan ve yürürlüğe girmiş olan 1874 Âsâr-ı Atika Nizamnamesi (Salgırlı 1989: 57; Yıldırım-vd 2002: 1099; Öztürk 2009: 57; Madran 2002: 415), 31 Ocak 1884 yürürlüğe

konan Âsâr-ı Atika nizamnamesi (Kundakçı 2002: 1081; Özkan 2009: 77; Madran 1976: 282) ve 23 Nisan 1906 hazırlanarak yürürlüğe konan Âsâr-ı Atika nizamnamesi (Shaw 2004, 168-169; Mumcu 1963, 75; Akçura 1972, 41) ile eski eserleri korumaya çalışmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde hukuk alanında da pek çok yenilik yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken eski eserlerin korunması amaçlanmamış, Osmanlı Devleti'nden kalan ve toplumsal alanda ikiliklere, huzursuzluklara yol açan hukuk kuralları kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak 1923 ile 1938 yılları arasında TBMM tarafından çıkarılan Müzeler ve Rasathane Teşkilatı Kanunu, Müzelerle Ören Yerleri Ziyaret Edenlerden Alınacak Ücret Hakkında Kanun ve Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun gibi çalışmalar ise doğrudan doğruya eski eserleri politikası ile ilgili çalışmalardır.

Çalışmamızın daha verimli ve anlaşılabilir olması için Mustafa Kemal Dönemi'nde (1923-1938) meclis tarafından kabul edilen kanunların içinden çalışmamızla ilgili olan kanun, genelge ve nizamnameler ele alınacaktır. Bu hukuki çalışmaların tamamı değil sadece eski eserler politikası ile ilgili bölümleri incelenecektir. Bu çalışmamız ile Mustafa Kemal Dönemi'nde yapılan hukuk alanındaki düzenlemelerin eski eser politikasına olan katkısı ortaya konulacaktır.

1. Hilafetin İlgasına (Kaldırılmasına) ve Hanedan-ı Osmaniye'nin Türkiye Cumhuriyeti Memealiki (Ülkesi) Haricine Çıkarılmasına Müteallik (İlişkin) Kanundaki Maddeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 3 Mart 1924'de 431 kanun numarasıyla kabul edilen Hilafetin İlgasına (Kaldırılmasına) ve Hanedan-ı Osmaniye'nin Türkiye Cumhuriyeti Memealiki (Ülkesi) Haricine Çıkarılmasına Müteallik (İlişkin) Kanunda eski eserlerle ilgili maddeler yer almaktadır.

Bu madde eski eserlerin korunmasına yönelik yapılmış bir çalışma olmakla birlikte kanunun dokuzuncu maddesi ile Osmanlı hanedanından kalan tüm saraylar, kasırlar ve bunlara ait tüm taşınır taşınmaz eserler milletin malı olmuş; bu eserlerin yönetimi aynı kanun ile Türkiye Büyük Millet Meclisine bırakılmıştır (Madran 1996: 65; Çetin 2007: 118).

2. Tevhidi Tedrisat Kanunundaki Düzenlemeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 430 Kanun numarası ile 3 Mart 1924 yılında yayımlanan bu kanunun 2. ve 3. maddesinde eski eserler ile ilgili

maddeler yer almaktadır. Bu maddelerde Osmanlı Devletinden kalan Şeriye ve Evkaf Vekâleti'nin kapatılması ile oluşan görev dağılımından bahsetmektedir (Tuğlacı 1987: 205-206; Umar 1981: 22; Karaduman 2007: 33). Bu maddede Osmanlı ve Selçuklu Dönemi'nden kalan tarihi yapılar ile ilgili bölümler eski eserlerle ilgili çalışmalar arasında yer almaktadır.

Tevhidi Tedrisat Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm medrese ve mektepler Maarif Vekâleti'nin sorumluluğuna bırakılmıştır. Gerek Selçuklu gerekse de Osmanlı Dönemi'nden kalan tüm bu eski yapıların bakım ve tadilat işleri Maarif Vekâleti'ne bırakılmıştır (Madran 1996: 65).

3. Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 677 kanun numarası ile 1925 yılında yayımlanan bu kanunun ile Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nden kalan tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır. Kapatılan 773 tekke ve 905 türbenin eşyaları Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye genelindeki il ve ilçelerde oluşturulan komisyonlar tarafından toplanmıştır (Çetin 2007: 118; Umar 1981: 13; Can 1948: 21; Tuğlacı 1987: 215-216; Karaduman 2007: 33; Çal 1990: 55). Türkiye genelinde kapatılan tekke, zaviye ve türbelerden toplanan sanat değerine sahip ya da milli değeri olan 9362 adet eser müzelere aktarılmıştır. Yine aynı yerlerden toplanan kitaplar kütüphanelere aktarılmıştır (Madran 1996: 65; Karaduman 2007: 33).

Mustafa Kemal Dönemi'nde yapılan bu çalışmanın asıl amacı Türk halkının dini ve manevi duygularını istismar eden yerlerin kapatılmasına yönelik olmuştur. Yavuz Sultan Selim ve Fatih Sultan Mehmet'in türbeleri devlet tarafından restore edilerek ziyarete açılmıştır. Yine Konya Mevlana Türbesi devlet tarafından restore edilerek 1927 yılında ziyarete açılmıştır (Karaduman 2007: 33; Önder 2002: 166; Çetin 2007: 119). Bu kanun ile Tevhidi Tedrisat Kanunundaki düzenlemelerin ortak özelliği, Osmanlı ve Selçuklu Dönemi'nden günümüze kadar gelebilmiş olan tarihi yapılara sahip çıkılması isteğidir.

4. Ceza Kanunundaki Düzenlemeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 825 kanun numarası ile 26 Şubat 1926 yılında yayımlanan bu kanun 4. ve 5. maddeleri ile Türkiye sınırları içindeki tüm sahibi belli olan ve olmayan mezarları soyan, tahrip eden ve zarar ve-

ren kişiler hakkında yasal işlem yapılacağına dair ibareler yer almaktadır (Arık 1941: 841; Can 1948: 25).

Ceza Kanuna yapılan eklemeler ile Eskiçağlardan Osmanlıya kadar Anadolu topraklarında yaşamış olan toplumlardan kalan mezarlara dokunulmaması ve bu mezarlardaki eski eserlerin korunması amaçlanmıştır.

5. Türkiye Cumhuriyeti Dâhilinde Bulunan Bircümle Mebanii Resmiiye ve Milliiye Üzerindeki Tuğra ve Methiyelerin Kaldırılması Hakkında Kanun

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1057 Kanun numarası ile 28 Mayıs 1927 yılında yayımlanan bu kanunun 1. 2. ve 3. maddelerinde Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nden kalan tuğraların kaldırılması ile ilgili maddeler yer almaktadır (Umar 1981, 11; Can 1948, 26).

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde çıkarılan bu kanun ile Osmanlı saltanatını temsil eden tuğralar ile sultanlar için yazılmış olan methiyelerin kaldırılması istenilmiş: devlet kurumlarına ait ya da özel mülklerde bulunan tuğra ve kitabelerin taşına biliniyorsa müzelere taşınması; kitabe ya da tuğralar taşınmıyorsa üzerlerinin örtülmesi hakkında ibareler yer almaktadır. Eski eserlerin tahribatını engellemek için kitabe ve tuğraların taşınması ve üzerlerinin kapatılması işi Maarif Vekâlet'inin sorumluluğuna bırakılmıştır.

6. Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde ülkedeki bilim insanı ve kalifiye eleman sıkıntısını gidermek için 1416 kanun numarası ile 8 Nisan 1929'da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve 16 Nisan 1929'da yürürlüğe giren bu kanun ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikli insan sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır (Başgelen 2011, 45-50). Bu kanun ile fizik, kimya, arkeoloji, tarih, müzik, vb... gibi alanlarda eğitim almaları için çok sayıda öğrenci yurt dışına gönderilmiştir. Özellikle Almanya'ya gönderilen bu öğrenciler eğitimlerini tamamlayarak yurda dönmeleri ile Türk eğitim sisteminde hızlı bir kalkınma yaşanmıştır.

Kanunun ilk on maddesinde yurt dışına gönderilecek öğrencide bulunması gereken şartlar, Maarif Vekâlet'inin öğrenci seçim şartları, yapılacak sınavın içeriği ve değerlendirilmesi gibi hükümler yer almaktadır. Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun'un 11. maddesinde öğrencilerin yurt dı-

şına çıkış şartları ve eğitimlerini başarı ile tamamlamaları ile ilgili hükümler yer almaktadır. 12. ve 13. maddeler ise öğrencilerin yurt dışı eğitimi sırasında alacakları bursun miktarı ve burslarındaki artışı ile ilgili maddeler yer almaktadır. Bu kanuna 1988 yılında yeni maddeler eklenmiştir (Resmi Gazete, S. 1169, 16 NİSAN 1929: s. 407; Başgelen 2011: 45).

Yurt dışına gönderilen öğrencilerden olan ve eskiçağ tarihi ya da arkeoloji alanında yetişen A Erzen, S. Alp, E. Akurgal, R. Duyuran, S. Baydur, R. O. Arık, J. İnan gibi bilim insanlarının Türk Arkeolojisinde mihenk taşı olduğu dikkate alınacak olursa Mustafa Kemal Atatürk'ün bu projesinin ne kadar başarılı olduğu ortaya çıkacaktır. Atatürk'ün hazırladığı öğrenci gönderme projesi amacına ulaşmıştır. Çünkü yurt dışından dönem bilim insanları Anadolu'nun değişik yerlerinde önemli kazılara başlamışlar ve eski eser politikalarının birer parçası olmuşlardır. Ayrıca bu bilim insanları ilerleyen yıllarda Türkiye'nin değişik üniversitelerinde arkeoloji, Hititoloji ve eskiçağ tarihi bölümlerinin kurucuları olmuşlardır (Çınaroğlu 2010: 52).

7. Belediye Kanununda Geçen Düzenlemeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1580 Kanun numarası ile 14 Haziran 1930 yılında yayımlan bu kanunun 115. maddesine göre: Kapalıçarşı, bedesten, arasta, han, saraçhane, tabakhane, su hazineleri, çeşmeler ve suyolları gibi yapıların mülkiyeti kişilerin elinde ise bu yapıların bakımı, onarımı mülkiyeti elinde bulunduran kişi tarafından yapılacaktır (Can 1948: 19-vd; Madran 1996: 66). Eğer eski eserin mülkünü elinde bulunduran kişi tamir ve tadilat yapmıyorsa, bu yapıların tadilatını ve onarımını belediyeler tarafından yapacaktır ibaresi yer almıştır (Arık 1941: 841).

Belediye Kanununun 159. maddesine göre tüm Türkiye genelindeki harap haldeki kale ve kuleler belediyelerin malı olarak kabul edilmiştir. Bu madde ile kale ve kulelerin tasarrufu belediyelere bırakılmıştır.

8. Mezarlıklar Hakkında Nizamnamedeki Düzenlemeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 9 Ağustos 1931 yılında 1580 numaralı mezarlıklar hakkında yayımlanan kanun ile tüm Türkiye genelindeki eski eser değeri olan ya da milli değeri taşıyan mezar taşlarının Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi'ne göre korunması istenmiştir (Arık 1947: 51; Can 1948: 33; Madran 1996: 66).

Mezarlıklar hakkında yayınlanan genelgede mezar taşları ve kitabelerin kaldırılması gereken durumlarda ise mezar taşlarının müzelerde toplanması istenmiştir.

9. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2527 kanun numarası ile 21 Haziran 1934 yılında yayımlanan bu kanununun 1. maddesine göre Türkiye sınırları içinde neşredilen her türlü kitap, dergi, gazete ve resimlerden beş kopya Maarif Nezareti'ne verilmek zorundadır (Can 1948, 18). Bu madde ile Türkiye gelinde yayınlanan tüm yayımların denetlenmesi ve bu eserlerin devlet güvenesi ile gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır.

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun 2. maddesi ile Türkiye topraklarında kazı yapan yabancı bilim insanlarının yaptığı kazılarla ilgili yazdığı ve neşrettiği eserlerin altı kopyasını Maarif Nezareti'ne teslim etmeleri ile ilgili maddeler yer almaktadır. Bu madde ile Türkiye topraklarında yapılan kazılarla ilgili son çalışmalar kütüphanelere aktarılmak istenmiştir.

10. Müzeler ve Rasathane Teşkilat Kanunu

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2530 kanun numarası ile 23 Haziran 1934 yılında yayımlanan bu kanunun ile Türkiye genelindeki Osmanlı Devleti'nden kalan müzeler ve rasathaneler yeniden düzenlenmiştir (Resmi Gazete, sayı 1742, Ankara 1934, 4080; Can 1948: 12-13). Bu kanunun 1. 2. 3. 4. ve 5. maddeleri ile müze ve rasathanelerde çalışacak olan memurların işe nasıl alınacağı, terfilerinin ne şekilde olacağı ve tayinlerinin nasıl yapılacağı hakkında bilgiler yer almaktadır.

Müzeler ve Rasathane Teşkilat Kanun'un 5. 6. ve 7. maddeleri ise memurların maaşları hakkındadır. Bu maddelerde hangi derecedeki memurun maaşının ne kadar olacağı ve ne şekilde artacağı hakkında ibareler yer almaktadır. 10. madde ise müze ve rasathanelere diğer kamu kuruluşlarından tayin olan memurların maaşlarının Maarif Vekâlet'ince ödenmesi hakkındadır (Resmi Gazete, S. 2742, 3 TEMMUZ 1934, s. 4080).

11. Resmi Evrak ve Defterlerden Lüzumsuz Olanlarının Yok Edilme Tarzı Hakkındaki Nizamnamedeki Bölümler

2/1282 kararname numarası ile 19 Eylül 1934 yılında yayımlanan bu nizamname ile Osmanlı Devleti'nden kalan eski evrakların ortadan kaldırılması-

na yönelik maddeler yer almaktadır (Resmi Gazete, sayı 2820, 19 Eylül 1934, 4377-4379; Çal 1990: 56). Kanununun 1. 2. ve 3. maddelerinde eski evrakın tanımı yapılmış ve bu evrakların önemli ve önemsiz oluşuna göre sınıflandırılması için üç kişiden oluşan bir komisyon kurulması kararına yer verilmiştir.

1934 yılında yayımlanan bu nizamnamenin 4. ve 5. maddelerinde 1926 yılına kadar yazılmış olan evrakların incelenmesi ile ilgili ibareler yer almaktadır. 6. 7. 8. ve 9. maddelerde ise ilk komisyon tarafından seçilen evrakların Başvekâlet (Başbakanlık), Dâhiliye (İçişleri), Hariciye (Dışişleri), Milli Müdafaa (Milli Savunma) ve Maarif Vekâlet'inden (MEB) oluşan üyeler tarafından ikinci kez incelenmesi hakkında maddeler yer almaktadır. Beş kişiden oluşan bu komisyon tarafından incelenen evraklardan kıymetli olanların Hazine-i Evrak Müdürlüğüne gönderilmesi kararı alınmıştır (Çal 1990, 56).

Nizamnameye eklenen 11. 14. ve 16. maddeler ile bazı evrakların yok edilmesi yasaklanmıştır. 11. madde ile askeri evraklar, 14. madde ile tapu ve kadastroya ait evraklar, 16. madde ile de adliyeye ait evraklar koruma altına alınmıştır. Bu kanunun uygulanmasından İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) sorumlu tutulmuştur (Resmi Gazete, sayı 2820, 19 Eylül 1934, 4377-4379).

Osmanlı Devleti'nden kalan eski evrakların incelenmesi ve değerlendirilmesi için Macar arşiv uzmanı Fekete Türkiye'ye getirilmiş ve İstanbul'da göreve başlamıştır (İnan 1989, 25).

12. Müzelerle Ören Yerleri Ziyaret Edenlerden Alınacak Ücret Hakkında Kanun

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 3340 Kanun numarası ile 21 Mart 1938 yılında kabul edilen ve 28 Mart'ta yayımlanan bu kanun ile Türkiye topraklarındaki müze ve ören yerlerini ziyaret edecek kişilerden alınacak ücretler belirlenmiştir (Resmi Gazete, sayı 3867, 28 Mart 1938, 9548; Umar 1981: 12). Kanununun 1. Maddesinde hangi müzeden ne kadar ücret alınacağı belirtilmiştir. Yine aynı maddeye göre ulusal bayramlarda müze fiyatlarının yarı fiyatına indirilmesi, Sıhhiye müzelerinin ziyaretinin ücretsiz olduğu belirtilmiştir.

Mustafa Kemal Dönemi'nde yayımlanan bu kanununun 2. maddesinde ise müze ve ören yerlerini kimlerin ücretsiz gezeceği belirtilmiştir. Bu kanun ile Türkiye genelindeki müze ve ören yerlerine halkın ilgisi çekilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı büyük illerimizde Müze-i Hümayun şubeleri ya da depoları vardı. Bu depolarda çevreden toplanmış eserler yer alıyor-

du. Mustafa Kemal Atatürk'ün özel çabaları sonucunda Cumhuriyetin ilerleyen yıllarda müze sayıları hızla arttırılmış ve bu müzeler halka açık hale getirilmeye başlanmıştır. 1923-1938 yılları arasında çıkarılan Müzeler ve Rasathane Teşkilat Kanunu ve Müzelerle Ören Yerleri Ziyaret Edenlerden Alınacak Ücret Hakkında Kanun ile Osmanlı Devleti'nden kalan müzelerin hukuki durumu yeniden yapılandırılmıştır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin günümüz anlayışına uygun bir şekilde korunması ve kollanması ise Osmanlı Devleti yöneticilerinde bir hassasiyet oluşmasından sonra eski eserlerle ilgili hukuki düzenlemeler ile başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde eski eser hukuku ile ilgili ilk çalışma 1869 yılında yayımlanan ve Osmanlı Devleti'nin ilk eski eser koruma belgesi olan Âsâr-ı Atika Nizamnamesi ile başlamıştır. Daha sonra 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yayımlanan Âsâr-ı Atika Nizamnameleri ile eski eseler korunmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde açılan müzeler eski eserlerin korunmasına yönelik yapılan çalışmalar arasındadır. Ancak çıkarılan kanunlar, açılan müzeler eski eser kaçakçılığını ve tahribatını engelleyememiştir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eski eserler ve müzeler konusunda pek çok aydınının çabaları olmuştur. Başta Osman Hamdi Bey olmak üzere ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullara rağmen gerek hukuksal düzenlemeler gerekse koruma adına önemli çalışmalar yapılmıştır. Eski eserler ve müzeler konusunda ortaya konan bu çalışmalar yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilham kaynağı olmuştur. Yeni Türk devletinin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk daha Milli Mücadele yıllarında eski eserler ve müzeler ile ilgili çalışmalara başlamıştır.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlayan eski eserlerin korunması ve kollanmasına yönelik politikalar Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de devam edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1906 yılında hazırladığı Âsâr-ı Atika Nizamnamesi Türkiye Cumhuriyeti'nde 1973 yılına kadar kullanılmıştır. 1923-1938 yılları arasında TBMM tarafından çıkarılan birçok kanunun içerisinde eski eserlerle ilgili maddeler yer almıştır. Bu maddeler ile eski eserler korunmaya çalışılmıştır. Ancak gerek Osmanlı Devleti Dönemi'nde gerekse de Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dönemi'nde çıkarılan eski eserlerin korunmasına yönelik hukuki düzenlemeler eski eser kaçakçılığını ve tahribatını durduramamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk Anadolu’da değişik dönemlerde yaşamış ve çeşitli kültür varlıkları bırakmış olan milletlere ait taşınır ve yahut taşınmaz sanat eserlerinin korunup, kollanmasını ve sonraki nesillere aktarılmasını istiyordu. Mustafa Kemal Atatürk “**Bir vatanın sahibi olmanın yolu, o topraklarda yaşamış tarihi olayları bilmek, doğmuş uygarlıkları tanımak, sahip olmaktan geçer**” sözünü bu amaç doğrultusunda söylemiş ve bu amaç doğrultusunda çeşitli hukuki düzenlemeler yapmıştır.

Ülkemizde eski eserlerin korunmasına yönelik politikalar Osmanlı Devleti Dönemi’nde başlamış, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’nde de bu politikalar sürdürülmeye çalışılmıştır. Anadolu’nun değişik bölgelerinde yer alan taşınır ve ya taşınmaz tüm eserlerin korunması, tahribatının engellenmesi ve yurt dışına kaçırılmamasına yönelik çalışmalar günümüzde de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Gerek Osmanlı Devleti gerekse de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti elinde bulunan maddi imkânlar ve gününün şartlarına göre eski eserlerini korumaya, kollamaya çalışmışlardır. Ancak hem Osmanlı Devleti’nde hem de Türkiye Cumhuriyeti’nde alınan önlemlerin bazı şartlarda yetersiz kaldığı ya da kanunların tam olarak uygulanamadığı görülmüştür

KAYNAKÇA

AKÇURA, Necva (1972), “Türkiye ve Eski Eserler”, *Mimarlık Dergisi* 78/2, S. 106, 21-42.

ALPARSLAN, Meltem Doğan (2006), “İki Başkent, İki Serüven, Ankara ve Hattuşa”, *Boğazköy’den Karatepe’ye Hitit Bilim ve Hitit Dünyasının Keşfi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARIK, Remzi Oğuz (1937), “Alacahöyük Hafriyatının İlk Neticeleri”, *Belleten*, S. I/1, 210-266.

ARIK, Remzi Oğuz (1941), *Arkeoloji Enstitüsü’nün Dünü, Bugünü, Yarını Hakkında*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

ARIK, Remzi Oğuz (1944), “Bitik Kazısı ve Hatay Tetkikleri Hakkında Kısa Rapor”, *Belleten*, S. 29, 341-366.

ARIK, Remzi Oğuz (1947), *Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu*, Ankara: CHP Halkevleri Yayınları.

ARSEBÜK, Güven (1983), “Dünden Bugüne Arkeoloji”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, 61-74.

BAŞGELEN, Nezih (2011), *Atatürk’ün Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Projesi ve Eskiçağ Bilimleri Alanında İlk Yetişenler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

CAN, Nurettin (1948), *Eski Eserler ve Müzelerle ilgili Kanun Nizamname ve Emirler*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

ÇAL, Halit (1990a), “Türkiye’de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahribatı ve Sebepleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 34/S. 1-2, 353-378.

ÇAL, Halit (1990b), *Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi eski eser politikası (2 cilt)*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÇAL, Halit (1997), “Osmanlı Devletinde Asar-ı Atika Nizamnameleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. XXVI, 391-400.

ÇAL, Halit (2005), “Osmanlı’dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları”, *Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman’a Armağan*, 234-270.

ÇETİN, Yusuf (2007), “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar”, *Erzurum Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, S. 12, 117-121.

ÇINAROĞLU, Aykut (2010), *Atatürk ve Alacahöyük*, Ankara: Ekici Form Ofset Yayıncılık.

ÇOKER, Fahri (1983), *Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

GENCER, Ali İhsan, ARSLAN, Ali (2004), İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları, İstanbul: **İstanbul** Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

İŞİK, Cengiz (2008), “Ein Datierbares Kraterfragment Aus Gavurkale”, *Asia Minor Studien Festschrift Für Elmar Schwertheim Zum 65. Geburtstag*, 321-326.

İĞDEMİR, Uluğ (1976), *Yılların İçinden; Makaleler, Anılar, İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İNAN, Afet (1938), “Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetler”, *Bellekten/II*, S. 5-6, 5-12.

İNAN, Afet (1943), “Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetleri” , *II. Türk Tarih Kongresi*, 8-5.

İNAN, Afet (1953), *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İNAN, Afet (1960), *Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İNAN, Afet (1971), “Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında”, *Bellekten*, C. XXXV/S. 140, 519-529.

İNAN, Afet (1989), *Atatürk'ten Mektuplar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

KARADUMAN, Hüseyin (2005), “Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi”, *Belgeler*, C. XXV/S. 292, 73-92.

KARADUMAN, Hüseyin (2007), *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı*, Ankara: Icom Yayınları.

MADRAN, Emre (1996), “Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1-2, 59-97.

KAYADİBİ, Fahri (2002), “Atatürk Devri Eğitim Atılımları”, *Atatürk Haftası Armağanı*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

KOCATÜRK, Utkan (1984), Atatürk’ün Üniversite Reformu İle İlgili Notlar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. I/1-2.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1943), “Türk Tarih Kurumu Tarafından Alacahöyük’te Yaptırılan Hafriyatta elde Edilen Neticeler”, *II. Türk Tarih Kongresi*, 21-57.

KÖKDEMİR, Görkem (2012), “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Tarihçesi (1936-1960)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, 19-28.

KUNDAKÇI, Gül (2002), “19. Yüzyılda Anadolu Arkeolojisine ve Eskiçağ Tarihine Genel Yaklaşım”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, 23-35.

MADRAN, Emre (1976), “Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarılması”, *Vakıflar Dergisi XI’den Ayrı Basım*, 271-291.

MADRAN, Emre (2002), “Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılılaşma Sürecinde Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 15, 412-417.

MAZIOĞLU, Hüseyin (2003), “Fakülteadaki Anılarım: Türk Dili ve Edebiyatındaki Öğretim”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, 275-284.

MUMCU, Ahmet (1963), “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 67, 45-76.

MORÇÖL, Çiğdem (2007), “Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında, Arşiv Belgelerinde, Ankara’da Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmaları”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2006 Yıllığı*, 459-498.

OĞUZMAN, Kemal (1973), “Üniversite Döneminde İstanbul Üniversitesi (1933-1973)”, *Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi 1973*, 151-167.

OSTEN, Hans-Henning von Der (1937), *Gavurkale Kılavuzu*, İstanbul: Devlet Basımevi.

ÖNDER, Mehmet (1995), *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

ÖNDER, Mehmet (1977), *Türkiye Müzeleri ve Müzelerdeki Şaheserlerden Örnekler*, Ankara: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

ÖNDER, Mehmet (2002), “Atatürk ve Müzeler”, *Atatürk Bildirileri*, 158-180.

ÖZKAN, Süleyman (2009), *Osmanlı Devleti'nde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

ÖZTÜRK, Havva (1989), , “Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları”, *Eski Eser Tanımı ve Kaçakçılığının Önlenmesi Semineri Notları*, 30-36.

SAKAOĞLU, Saim (1990), “Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Atatürk”, *Türk Dil Kurumu Dergisi*, S. 468, 19-29.

SALGIRLI, Selim (1989), Eski Eser Kaçakçılığının Tarihçesi”, *Eski Eser Tanımı ve Kaçakçılığının Önlenmesi Semineri Notları*, 54-59.

SHAW, Wendy M. K. (2004), *Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin görselleştirilmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

TUĞLACI, Pınar (1987), “Tevhid-i Tedrisat Kanununun Kabul Edilmesi, Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapatılışı”, *Çağdaş Türkiye I*, 205-216.

UMAR, Bilge(1981), *Eski Eserler Hukuku*, İzmir: Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

YILDIRIM, Recep, MARTAL, Abdullah (2002), “Osmanlı Yönetiminin Arkeolojik Eserlere Bakış Açısı”, *XIII. Türk Tarihi Kongresi*, C. III, 1095-1102.

WIDMANN, Horst (1999), *Atatürk ve Üniversite Reformu (Almanca Konuşulan Ülkelerden 1933 Yılından Sonra Türkiye'ye Gelen Öğretim Üyeleri Yaşamöyküleri – Çalışmaları – Etkileri)*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Resmi Gazete, sayı 1742, Ankara 1934, 4080.

Resmi Gazete, sayı 2820, 19 Eylül 1934, 4377-4379.

Resmi Gazete, sayı 3867, 28 Mart 1938, 9548.

Eyüp KUL

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI (93 HARBI) SONRASI ÜSKÜP'E GELEN
MUHACİRLERİN DURUMU (1877-1885)

Kadir ŞAHİN

CEND ŞEHİRİ VE MOĞOL HÂKİMİYETİ

Dilara BAHTİYAR SARI - Gülbahar Nilüfer TETİK

GASTRONOMİ TURİZMİ KAPSAMINDA BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN
YEMEK KÜLTÜRÜ

İlyas KAYAOKAY

MEDİNE KADISI AHMED RÂŞİD'İN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

Yakup ŞAHİNER

MOLLA GÜRANİ'DEN ŞEYH AKŞEMSEDDİN'E FETHİN HOCALARI: 1432-1453

Şükrü ÜNAR

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE ESKİ ESERLERİN KORUNMASINA YÖNELİK YAPILAN
HUKUKİ DÜZENLEMELER

Miraç KADIOĞLU - Necmiye TUTAR

TÜRKİYE'NİN KENDİNE HAS YUMUŞAK GÜÇ YÖNTEMİ OLARAK SAĞLIK
YARDIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2567-2001

9 772587 200005